

Володимир Набоков

Наташа

(оповідання)

Чорновий автограф оповідання В.Набокова був знайдений Андрієм Бабіковим посеред рукописів в вашингтонському архіві письменника і підготовлений до публікації А.Бабіковим за участю Г.Барабтарло.

Передмова до першої публікації

(А.Бабіков)

Кілька років тому, розбираючи рукописи Володимира Набокова, що зберігаються в бібліотеці конгресу США, в пошуках матеріалів для зібрання драматургії письменника, над якими я в той час працював, я знайшов рукопис не відомого мені оповідання «Наташа». Це оповідання, що відноситься до початку 1920-х років, неопубліковане і невивчене, було лише коротко переказане Брайаном Бойдом на сторінках написаної ним біографії Набокова, що недавно вийшла і російською. Бігло переглянувши ці п'ятнадцять листків лінійованого паперу, що списаний тонким пером автора «Трагедії п. Морна» та «Запрошення», я зрозумів, чому це оповідання такий тривалий час залишалося під спудом. Стрімко, в «один доторк» написана чернетка рябіла вишуканою в своїй витонченості правкою. Мікроскопічні вставки та уточнення, цілі речення, замазані, а потім знову повернені до життя шляхом підкреслення, озерце плями, в якому тоні не раз переправлене слово, до того ж ще всякі інші неприємності – недбалий синтаксис, описки, пропуски...

Взяти на себе працю з його відновлення міг, звісно, лише російськомовний дослідник, але таких побувало в архіві Набокова зовсім небагато; для західного ж вченого, нехай він відчайдушно любить Набокова і відмінно володіє російською, це було б завдання непомірних труднощів. Адже мало того що треба знати російську, з «ятями» і «ерами», орфографію, якої Набоков дотримувався до кінця життя, у дослідника має бути ще розвинена особлива навичка читання руки Набокова «з листа». Робота з набоковським епістолярієм і автографами його ранніх творів давали мені, як я вважав, усі ці переваги. Прочитавши рукопис і переконавшись, що, незважаючи на гадану безнадійність справи, оповідання відновити все-таки можна, влітку 2006 року я зробив його першу редакцію і надіслав синові письменника для вирішення його долі. З багатьма неясними рядками вдалося впоратися вже тоді, інші продовжували вперто чинити опір, скільки я не розглядав словесну в'язь крізь лінзу збільшувального скла.

Незважаючи на явну необробленість, цілком «робочу» і в бунінському дусі назву (порівняйте: «Клаша», «Таня», «Руся» та ін.), замість якої, якби Набоков усе-таки вирішив надрукувати її, стояло б щось абстрактніше та ємкіше, незважаючи на безліч незграбних рядків, що видають ще дуже недосвідченого автора, цей твір, на мій погляд, безумовно, заслуговував на публікацію. Сама по собі «живучість» рукопису, вцілілого в численних переїздах і колотнечах на різних континентах, що пролежав серед паперів письменника вісімдесят із лишком років, натякала на особливу важливість його для автора, якщо не художню, то особисту. І можливо, про щось дуже значне могла б по секрету сказати захопленому Набоковим читачеві.

Синові письменника, Дмитру, розповідь здалася вельми цікавою, і було вирішено готувати її до публікації — російської та англійської. Спільними зусиллями і багато в чому завдяки винятково чуйному й уважному прочитанню оповідання блискучим перекладачем і тлумачем Набокова Геннадієм Барабтарло вдалося розібрати майже всі спірні або складні місця, після чого Дмитро Набоков дбайливо переніс «Наташу», з усіма предметами обстановки й відтінками, англійською, і на початку червня випустив її в «Нью-Йоркері». Тепер «Наташа» виходить російською.

Мені вже траплялося наводити свідчення того, що ранній Сирін насправді не такий простий, як це може здатися шанувальнику його зрілих творів, який поблажливо гортає п'єси або оповідання, написані Набоковим на початку 1920-х років. Хоч як це дивно, часом він ще більш потайливий і навмисний у найбільш ранніх своїх дослідях, ніж навіть у романах, які його прославили. Річ у тім, що знамените багатоярусне мистецтво Набокова, що захоплює читача в напружений пошук прихованих значень і тем, розвинулося з безневинної домашньої забави, яка полягала у вигадці й відгадуванні різного роду химерних літературних завдань, починаючи з жартівливих шарад трьома мовами і до найтонших натяків на, скажімо, «Гамлета», якими обмінювалися прекрасно освічені Набокови між собою. Багато таких літературних натяків і криптограм, перенесених Набоковим у свої ранні твори та адресованих близьким людям, не могли бути зрозумілі сторонньому. Згодом, ставши професійним письменником, Набоков ще багаторазово ускладнив свою літературну гру, але натомість вигадав для неї й певні непорушні правила, дотримуючись яких, за відомого рівня підготовки, рано чи пізно загадку можна розв'язати.

Чимало таємного й особистого і в «Наташі». Так, дивні переживання героїні оповідання, які можна назвати дослідями метафізичного ясновидіння, нагадують випадок, що трапився з самим Набоковим, з аршинним фаберівським олівцем, описаний ним у «Дарунку» та «Інших берегах», коли він, перебуваючи вдома після тривалої хвороби, подумки супроводжує свою матір, яка поїхала купувати йому подарунок. І, до речі, той епізод у «Дарунку», в якому описується напівдійсна зустріч Федора Годунова-Чердинцева зі своїм батьком, який багато років тому зник в експедиції в Китаї, має свій витік у «Наташі», що завершується такою самою потойбічною зустріччю. Вигадані подорожі барона Вольфа Африкою нагадують про те, що молодий Набоков, будучи кембриджським студентом, і сам ледь не вирушив у наукову експедицію до Африки, та знаходять свій розвиток у «Дарі», де Федір із надчуттєвою ясністю уявляє свої мандрівки Китаєм та Тибетом. Треба зауважити, що, як і в «Дарі», у цій ранній розповіді матеріалом для екзотичних вигадок Вольфа слугує документальне джерело. Вольф, який крім кількох міст Росії, ніде не був, частково переказує захопливі подорожі знаменитого Генрі Стенлі, його пригоди в Конго під час експедиції з розшуків зниклого доктора Лівінгстона. У книжці Стенлі «Як я знайшов Лівінгстона» є опис згаданого в оповіданні озера Танганьїка, і зустрічі з африканським царьком, і велетенських дерев...

Але це просто. Інше питання мучитиме кожного, хто уважно прочитає це оповідання. Чи існує якийсь глибоко прихований зв'язок між Наташчиними «припадками прозріння» і натхненною брехнею Вольфа про його зустрічі в Конго з дивовижним чаклуном? І чи сходиться все це разом у заключних словах старого Хренова про якусь «дивовижну» новину, надруковану у свіжих газетах? Що це за новина? Чи має вона стосунок до загадки самого життя? Чи можливо дізнатися цю новину, перебуваючи по цей бік дійсності?

Андрій Бабіков

НАТАША (оповідання)

1

На сходах Наташа зустріла сусіда по кімнаті, барона Вольфа: піднімаючись важкувато голими дерев'яними сходами, він долонею гладив поручні і крізь зуби посвистував.

— Куди біжите, Наташо?

— В аптеку. Рецепт несуч. Щойно був лікар. Татові краще.

— А! Ось це приємно...

Вона промайнула повз, у шелесткому макінтоші, без капелюха.

Вольф подивився їй услід, перехилившись через перила: на мить побачив зверху її гладкий дівочий проділ. Продовжуючи посвистувати, він піднявся на верхній поверх, кинув мокрий від дощу портфель на ліжко, міцно, із задоволенням вимив і витер руки. Потім постукав до старого Хренова.

Хренов жив через коридор, в одній кімнаті з донькою, причому Наталя спала на дивані; у дивані були дивовижні пружини, які перекочувалися й роздувалися металевими купинами крізь в'ялий плюш. Був ще стіл, нефарбований, покритий газетою в чорних плямах. На ньому валялися цигаркові гільзи. Хворий Хренов, маленький худорлявий старий у сорочці до п'ят, зі скрипом прошмигнув назад до ліжка і підняв на себе простирадло, коли у двері просунулася велика голена голова Вольфа.

— Будь ласка, дуже радий, заходьте.

Старий важко дихав, і дверцята нічного столика залишилися напіввідчиненими.

— Кажуть, зовсім одужуєте, Олексію Івановичу, — сказав барон Вольф, сівши біля ліжка і ляснувши себе по колінах.

Хренов подав жовту, липку руку, похитав головою.

— Багато що говорять... Я-то чудово знаю, що...

Він видав губами звук, що лопається.

— Дурниці, — весело відрізав Вольф і вийняв із задньої кишені величезний срібний портсигар. — Палити можна?

Він довго возився із запальничкою, клацаючи зубчастим гвинтом. Хренов прикрив очі: повіки в нього були синюваті, як жаб'ячі плівки. Сива щетина облипала гостре підборіддя.

Він сказав, не відкриваючи очей:

— Так воно й буде. Двох синів убили, викинули мене з Наташею з рідного гнізда — тепер мусиш помирати в чужому місті. Яка, загалом, дурість.

Вольф заговорив голосно й чітко. Він говорив про те, що жити ще, слава Богу, Хренов буде довго, що в Росію всі повернуться до весни з журавлями, і тут же розповів випадок зі свого минулого.

— Це було під час моїх поневірянь по Конго, — говорив він, і його велика, схильна до повноти фігура злегка розгойдувалася. — Так, у далекому Конго, дорогий мій Олексію Івановичу, у таких, знаєте, нетрях... Уявіть собі лісове село, чорні жінки з довгими грудьми — і між хатин, чорних, як каракуль, — блиск води. Там під велетенським деревом — зветься воно кіруко — помаранчеві плоди, наче гумові м'ячики, і вночі, у стовбурі, ніби шум моря. Була в мене довга бесіда з місцевим царьком. Перекладачем був один бельгійський інженер — теж цікава людина. Клявся, між іншим, що 1895 року бачив у болотах неподалік від Танганьїки іхтіозавра. А царьок був вимазаний кобальтом, обвішаний кільцями, жирний, з животом, як желе. І ось, що виявилось, — Вольф,

смакуючи свою розповідь, посміхнувся, погладжуючи блакитну свою голову, і вологі очі його стали задумливі.

— Наташа повернулася, — тихо і твердо вставив Хренов, не піднімаючи повік.

Вольф, миттєво почервонівши, озирнувся. За мить десь далеко задзвеніла засувка вхідних дверей, потім коридором зашелестіли кроки.

— Ну як, татку?..

Вольф встав і з удаваною розв'язністю сказав: «Батько ваш абсолютно здоровий, я не розумію, чому він лежить... Я збирався розповісти йому про одного африканського чаклуна».

Наташа посміхнулася батькові і стала розгортати ліки.

— Дощ іде, — сказала вона неголосно. — Жахливо погана погода.

Як це завжди буває, інші подивилися у вікно. У Хренова при цьому напружилася на шії сиза жила — потім він знову відкинув голову на подушки.

Наташа, надувши губи, рахувала краплі, і її вії в такт блимали. Темне гладке волосся було в бісері дощу, під очима синіли чарівні тіні.

2

Повернувшись до себе, Вольф довго ходив кімнатою, розгублено і щасливо посміхався, важко падав то в крісло, то на край ліжка, навіщось відчинив вікно і подивився на темний дзюркотливий двір внизу. І, нарешті, судорожно знизавши плечем, надів капелюх і вийшов.

Старий Хренов, який сидів, скорчившись, на дивані, поки Наташа поправляла йому на ніч постіль, помітив без виразу, напівголосно:

— Вольф пішов вечеряти.

Потім зітхнув і щільніше закутався в ковдру.

— Готово, — сказала Наташа. — Лізь назад, татку.

Навкруги було вечірнє мокре місто, чорні потоки вулиць, рухливі, блискучі куполи парасольок, вогонь вітрин, що стікає в асфальт. Разом із дощем лилася ніч, наповнювала глибокі двори, тремтіла в очах тонконогих повій, що повільно гуляли взад і вперед на людних перехрестях. І десь нависали, запалювалися швидкою низкою кругові лампіони реклами, немов оберталося світлове колесо.

До ночі у Хренова піднялася температура — градусник був теплий, живий, стовпчик ртуті високо вліз по червоній драбинці. Довго він бурмотів щось незрозуміле, кусав губи і похитував головою, потім заснув. Наташа роздяглася при млявому полум'ї свічки, у темному склі вікна побачила своє відображення: бліду тонку шию, темну косу, що впала через ключицю. Так вона стояла в ніжному заціпенінні, і раптом здалося їй, що кімната, з диваном, зі столом, засіяним цигарковими гільзами, з ліжком, на якому, розплющивши рота, неспокійно спить гостроносий, спітнілий старий, рушила, і ось пливе, як палуба, у чорну ніч. Тоді вона зітхнула, провела долонею по голому теплому плечу і, легко унесена запамороченням, опустилася на диван. Потім, смутно посміхаючись, почала відвертати, стягуючи з ніг, шовкові старі панчохи, залатані в багатьох місцях, — і знову попливла кімната, і здавалося, що хтось гаряче дме їй у шию, в потилицю. Вона широко розплющила очі — довгі, темні, з блакитним блиском на білках. Осіння муха закрутилася навколо свічки і чорною горошинкою, що дзижчала, стукнулася об стіну. Наташа повільно вповзла під ковдру і витягнулася, відчуваючи, немов збоку, теплоту свого тіла, довгих стегон, голих рук, закинутих під голову. Їй було ліньки загасити свічку,

ліньки злякати шовкові мурашки, від яких мимоволі стискалися коліна і закривалися очі. Хренов важко охнув і підняв уві сні одну руку. Рука впала як мертва. Наташа підвелася, подула на свічку. Різнокольорові кола попливли перед очима.

«На диво мені добре», — подумала вона і розсміялася в подушку. Тепер вона лежала, вся склавшись, і здавалася собі самій незвичайно маленькою, і в голові всі думки були, як теплі іскри, вони м'яко розсипалися, ковзали. Тільки почала вона засинати, як дрімоту її розколов шалений, гортанний крик.

— Татку, татку, що таке?

Вона пошарила по столу, запалила свічку.

Хренов сидів на ліжку, бурхливо дихав, вчепившись пальцями в комір сорочки. Кілька хвилин до того він прокинувся — і завмер від жаху, сприйнявши циферблат годинника, який світився, що лежав поруч на стільці, за рушничне дуло, нерухомо спрямоване на нього. Він чекав пострілу, не смів ворухнутися — а потім не витримав — закричав. Тепер він дивився на доньку, блимаючи, з тремтячою посмішкою.

— Татку, заспокойся, нічого...

Вона, ніжно шарудячи босими ногами, поправила йому подушки, торкнулася липкого, холодного від поту, чола. Він із глибоким зітханням, усе ще здригаючись, відвернувся до стіни, пробурмотів:

— Усіх, усіх... Мене теж. Це жахливо... Не можна.

І заснув, немов кудись провалився.

Наташа знову лягла — диван став ще більш вибоїстим, пружини тиснули то в бік, то в лопатки, але, нарешті, вона влаштувалася, попливла в той перерваний, неймовірно милий сон, який вона ще відчувала, але вже не пам'ятала. Потім, на світанку, прокинулася знову. Батько кликав її.

— Наталю, мені недобре... Дай попити.

Вона, трохи похитуючись спросоння, пронизана синюватим світанком, рушила до рукомийника, задзвеніла графином.

Хренов жадібно і важко випив. Сказав:

— Це жахливо, якщо я ніколи не повернуся.

— Поспи, татку, постарайся ще поспати.

Наташа накинула фланелевий халатик, присіла біля узніжжя батькового ліжка. Він повторив кілька разів: «Це жахливо». Потім злякано посміхнувся.

— Мені все здається, Наташо, що я йду через наше село. Пам'ятаєш, там, біля річки, де лісопильня. І важко йти. Тирса, знаєш. Тирса і пісок. Грузнуть ноги. Лоскотно. Ось ми колись їздили за кордон...

Він наморщив лоб, ледве стежачи за ходом власної думки, яка спотикається...

Наташа згадала надзвичайно жваво, яким він був тоді, світлу борідку згадала, сірі замшеві рукавички, картате дорожнє кепі, що чимось нагадувало гумовий мішок для губки, — і раптом відчула, що зараз заплаче.

— Так. Ось значить як, байдуже протягнув Хренов, дивлячись у туман світанку.

— Поспи ще, татку. Я все пам'ятаю...

Він ніяково відпив води, потер руками обличчя, відкинувся на подушки.

На подвір'ї судорожно і хтиво кричав півень...

Коли вранці, близько одинадцятої, Вольф постукав до Хренових, у кімнаті злякано задзвенів посуд, пролився Наташин сміх — і за мить вона вислизнула в коридор, обережно прикривши за собою двері.

— Я так рада — татові сьогодні набагато краще.

Вона була в білій блузці, у бежевій спідниці з гудзиками вздовж стегна. Довгі блискучі очі її були щасливі.

— Страшно неспокійна ніч, — продовжувала швидко Наташа, — а тепер він зовсім свіжий, температура нормальна. Вирішив навіть встати. Зараз умила його.

— Сьогодні - сонце, — сказав Вольф таємниче. — Я не пішов на службу...

Вони стояли в напівтемному коридорі, притулившись до стіни, і не знали, про що ще говорити.

— Знаєте що, Наталко, — раптом наважився Вольф, відштовхуючись широкою м'якою спиною від стіни і глибоко засунувши руки в кишені сірих м'ятих штанів. — Давайте поїдемо сьогодні за місто. О шостій вже будемо вдома. А?

Наташа стояла, теж притискаючись до стіни плечем і теж злегка відштовхуючись.

— Як же я залишу тата? Утім...

Вольф раптом повеселішав.

— Наталко, миленька, ну, будь ласка... Адже ваш батюшка сьогодні здоровий. Та й господиня поруч, якщо що потрібно...

— Так, це правда, — протягнула Наташа. — Я йому скажу.

І, плеснувши спідницею, повернула назад у кімнату.

Хренов, одягнений, але без комірців, слабо шарив по столу руками.

— Ти, Наталко, вчора газети забула купити. Ех ти...

Наташа повозилася зі спиртівкою, заварила чай.

— Татку, я сьогодні хочу поїхати за місто, Вольф запропонував.

— Душенька, звичайно, поїдь, — сказав Хренов, і сині білки очей його налилися слізьми. — Мені, дійсно, сьогодні краще. Тільки слабкість ідіотська...

Коли Наташа пішла, він знову повільно зашарив кімнатою, все шукаючи чогось... Спробував відсунути диван — тихо крякав. Потім зазирнув під нього — ліг ниць на підлогу, та так і залишився, голова нудотно запаморочилася. Повільно, із зусиллям вставши знову на ноги, він дотягся до ліжка, ліг... І знову йому здалося, що він іде через якийсь міст, шумить лісопильня, пливуть жовті стовбури, і ноги глибоко грузнуть у сирій тирсі, і прохолодний вітер із річки дме, прохоплює наскрізь...

4

— Подорожі, так... Ах, Наталю, я іноді почувався богом. Я бачив на Цейлоні Палац Тіней і дробом бив крихітних смарагдових птахів на Мадагаскарі. Тубільці тамтешні носять намиста з хребців і дивно так співають, уночі, на узбережжі. Немов музичні шакали. Я жив у наметі неподалік від Таматави, де вранці земля червона, а море — темно-синє. Я не можу описати вам це море.

Вольф замовк, тихо підкидаючи соснову шишку. Потім провів пухкою долонею по обличчю зверху донизу і розсміявся.

— А ось тепер я — жебрак, застряг у найневдалішому з усіх європейських міст, день-у-день, як в'язень, сиджу в конторі, ввечері жую хліб із ковбасою в шоферському шинку. А був час...

Наташа лежала горілиць, розкинувши лікті, і дивилася, як осяяні вершини сосен тихо ходять у блідо-бірюзовій височині. Вона вдивлялася в це небо, і тоді кружляли, мерехтіли, сипалися їй в очі світлі крапки. А часом щось перелітало з сосни на сосну — золота судома. Поруч, біля схрещених ніг її, сидів барон Вольф, у просторому своєму сірому костюмі, і, нахиливши голену голову, все підкидав суху шишку.

Наташа зітхнула.

— У Середні віки, — сказала вона, дивлячись на верхівки сосен, — мене б спалили або б долучили до святих. У мене бувають дивні відчуття. На кшталт екстазу. Я тоді — зовсім легка, і пливу кудись, і все розумію — життя, смерть, усе... Раз, коли мені було років десять, я сиділа в їдальні й малювала щось. Потім я втомилася і задумалася. І раптом дуже поспішно увійшла жінка, боса, у синьому бляклому одязі, з великим, важким животом, а обличчя худе, маленьке, жовте, з надзвичайно ласкавими, надзвичайно таємничими очима... Пройшла поспіхом жінка, не поглянувши на мене, пройшла і зникла в сусідній кімнаті. Я не злякалася, чомусь подумала, що вона прийшла мити підлогу. Цю жінку я ніколи більше не зустрічала — але знаєте, хто це була... Богоматір.

Вольф усміхнувся.

— Чому ви так думаєте, Наташо?

— Я знаю. Вона мені наснилася потім, через п'ять років, — і тримала дитину, а біля ніг її сиділи, спершись, херувими — зовсім як у Рафаеля — але живі. І, крім того, у мене бувають інші — маленькі, зовсім маленькі видіння. Коли в Москві забрали батька і я залишилася одна в домі, то така річ трапилася: на письмовому столі був мідний дзвіночок, з тих, які підвішують коровам у Тіролі. І раптом він піднявся в повітря, задзвенів і впав. Такого чудового чистого звуку я ніколи...

Вольф дивно подивився на неї. Потім далеко кинув шишку і промовив холодним, глухим голосом.

— Мені потрібно вам сказати дещо, Наташо. Ось: ні в Африці, ні в Індії я ніколи не бував. Це все брехня. Мені зараз під тридцять, але крім двох-трьох російських міст, дюжини сіл та ось цієї дурної країни, я нічого не бачив. Вибачте мені.

Він понуро посміхнувся. Йому раптом стало нестерпно шкода величезних своїх фантазій, якими він із дитинства жив.

Було сухо й тепло, по-осінньому. Сосни ледь скрипіли, хиталися золотисті їхні верхівки.

— Мурахи, — сказала Наташа, підвівшись і поплескуючи себе по спідниці, по панчохах. — Ми сиділи на мурахах.

— Ви мене дуже зневажаєте? — запитав Вольф.

Вона розсміялася.

— Дурниці які. Адже ми з вами квити. Усе те, що я говорила вам про екстаз, про Богоматір, про дзвіночок, — усе це теж фантазії. Я це якось придумала, і потім, звичайно, мені здавалося, що так було насправді...

— Ось саме, — сказав Вольф, просяявши.

— Розкажіть ще що-небудь із ваших подорожей, — діловито, без лукавства попросила Наташа.

Вольф звичним рухом вийняв свій солідний портсигар.

— До ваших послуг. Одного разу, коли я плив на шхуні з Борнео до Суматри...

М'який схил ішов до озера. Стовпчики дерев'яної пристані сірими спіралями відбивалися у воді. За озером були ті самі темні соснові ліси — але подекуди просвічував білий стовбур, жовтий димок: берізка. По темно-бірюзовій воді пливли відблиски хмар — і Наташі раптом здалося, що вони в Росії, що не можна бути поза Росією, коли таке гаряче щастя стискає горло, — а щасливою вона була тому, що Вольф говорив такі чудові дурниці, кидає, вигукуючи, пласкі камінчики, які, як за помахом чарівної палички, ковзають і скачуть по воді. Цього буднього дня нікого з людей не видно було — тільки зрідка долинали хмаринки вигуків і сміху, а озером майоріло біле крило, вітрило яхти.

Вони довго йшли берегом, збігали на слизькі схили, відшукали стежку, де чорною вогкістю пахнуло від кущів ліщини. Трохи далі, біля самої води, було кафе — абсолютно безлюдне, навіть ні прислуги, ні відвідувачів, немов десь трапилася пожежа, і всі побігли дивитися, забираючи із собою свої кухлі й тарілки. Вольф і Наташа обійшли його довкола. Потім сіли за порожній столик і прикинулися, що п'ють і їдять, що грає оркестр. І поки вони так жартували, Наташі раптом виразно почулося, що справді звучить духовна музика, і тоді вона з таємничою посмішкою стрепенулася, побігла уздовж берега, і барон Вольф тяжко й м'яко метнувся слідом за нею, кричачи: «Зачекайте, Наташо, ми ж не розплатилися!»

Потім вони знайшли яблучно-зелену галявину, облямовану осокою, крізь яку рідким золотом горіла на сонці вода, і Наташа, мружачись і роздуваючи ніздрі, повторила кілька разів:

— Боже мій, як добре...

Вольф образився на відлуння, яке не відгукувалося, і замовк, і в цю повітряну сонячну мить біля широкого озера якийсь смуток пролетів, як співучий жук.

Наташа поморщилася і сказала:

— Мені чомусь здається, що татові знову гірше. Можливо, я даремно залишила його.

Вольф пригадав худі, лискучі, в сивій щетині ноги старого, коли той підхоплювався назад у ліжку. Подумав: «А раптом він якраз сьогодні й помре?» Голосно і бадьоро сказав:

— Та що ви, Наташо, він тепер здоровий.

— Я теж так думаю, — промовила вона і повеселішала знову.

Вольф скинув піджак: від його щільного тіла в смугастій сорочці пахнуло м'яким теплом, і йшов він зовсім поруч із Наташею; вона дивилася прямо перед собою, і їй приємно було почувати цю теплоту, що крокує поруч.

— Як мрію, ах, як мрію, Наташо, — говорив він, змахуючи свистячим прутиком. — І хіба ж я брешу, коли я видаю фантазії мої за правду? Приятель був у мене, він прослужив три роки в Бомбеї. Бомбей? Господи! Музика географічної назви. В одному цьому слові є щось гігантське, сонячні бомби, барабани. Але, уявіть собі, Наталю, цей мій приятель нічого не міг розповісти, нічого не пам'ятав, крім службових чвар, спеки, лихоманки та дружини якогось британського полковника. Хто ж із нас двох справді побував в Індії... Зрозуміло, я. Бомбей, Сінгапур... Ось я, наприклад, пам'ятаю...

Наташа йшла біля самої води, так що дитячі хвилі озера сплескували до її ніг. Десь за лісом, як по струні, пройшов потяг — і обидва прислухалися. День став трохи золотистішим, трохи м'якшим, і посиніли ліси по той бік озера.

Біля вокзалу Вольф купив паперовий мішок зі сливами, але вони виявилися кислими. Сидячи в поїзді, у порожньому дерев'яному відділенні, він щохвилини викидав їх із вікна

— і все шкодував, що не вкрав десь у кав'ярні тих картонних кухлів, на які ставлять кухлі з пивом.

— Вони так гарно летять, Наташо. Як птах. Просто чарівність.

Наташа втомилася; вона мружилася, і тоді знову, як уночі, охоплювало й піднімало її відчуття запаморочливої легкості.

— Коли я розповідатиму татові про нашу прогулянку, не перебивайте і не поправляйте мене. Я буду, ймовірно, говорити про те, чого ми не бачили зовсім — про всякі маленькі чудеса. Він зрозуміє.

Приїхавши назад у місто, вони пішли додому пішки. Барон Вольф якось присмирнів — і морщився від хижих звуків автомобільних гудків. А Наташа йшла, як на вітрилах, — немов втома її піднімала, окриляла її, робила її невагомою — і Вольф їй здавався весь синім, як вечір. За один квартал до будинку Вольф раптом зупинився. Наташа легко пролетіла вперед. Потім стала теж. Обернулася. Вольф, піднявши плечі й глибоко засунувши руки в кишені просторих штанів, зігнувши по-бичачому блакитну голову свою, — сказав: «Наташа — увага». Він подивився вбік і сказав, що любить її. Негайно ж повернувся, швидко пішов від неї і з діловитим виглядом завернув у тютюнову крамницю.

Наташа постояла трохи, немов повиснувши в повітрі, і потім тихо пішла до будинку. «І це я скажу батькові», — подумала вона, рухаючись уперед у якомусь синьому тумані щастя, серед якого ліхтарі запалали, наче дорогоцінне каміння. Вона відчула, що слабшає, що по спині ковзають тихі гарячі хвилі. Коли вона опинилася біля будинку, вона побачила, як її батько в чорному піджаку, прикривши однією рукою відсутність комірця, а іншою розгойдуючи дверні ключі, квапливо вийшов і попрямував, ледве горблячись у тумані вечора, до будки газетярки.

— Татку, — покликала вона і пішла за ним. Він зупинився на краю панелі й глянув зі знайомою, трохи лукавою посмішкою, нахиливши голову набік. — Зовсім сивий півник. Ах, ти не повинен виходити, — сказала Наташа.

Батько її нагнув голову в інший бік і дуже тихо, дуже схвильовано сказав:

— Душенька, сьогодні в газеті є щось дивовижне. Тільки от я гроші забув. Збігай по них нагору. Я почекаю.

Вона штовхнула двері, сердячись на батька, і водночас радіючи, що він такий бадьорий. Сходами вона піднялася швидко, повітряно, як уві сні. Увійшла в коридор. Поспішала. «Він там ще застудиться, чекаючи на мене».

Коридор чомусь був освітлений. Наташа підійшла до своїх дверей і одночасно почула за ними свист тихих голосів. Швидко відчинила. На столі стояла гасова лампа і сильно коптила. Господиня, покоївка, якийсь незнайомий чоловік загороджували ліжку. Усі обернулися, коли Наташа увійшла, і господиня, охнувши, ринула до неї...

Тільки тоді Наташа помітила, що на ліжку лежить батько, — зовсім не такий, яким вона бачила його щойно: маленький дідусь із восковим носом.

В. Сирін

25-26.VIII.1921

Переклад українською: А.Невідомий, 2023 р.